

بدعتوں کا ادبی

تائید و رد و تفسیر

فکر

ن . عبد الحمید
م . ح . سنبلہ کار

سرشناسه : عبدالحمید، ن، ۱۳۵۵ - سنبله کار، م.ح، ۱۳۵۳
 عنوان و نام پدیدآور : بدعت‌های ادبی و تأثیر آن در تفسیر قرآن / ن. عبدالحمید، م.ح. سنبله کار.
 مشخصات نشر : مؤلف، ۱۳۹۳.
 مشخصات ظاهری : ۲۸۵ ص.
 شابک : 978-600-04-0448-2
 فهرست نویسی : فیبا
 یادداشت : کتابنامه به صورت زیرنویس.
 موضوع : تفاسیر -- قرن ۱۴ق. - تحقیق
 رده بندی گره : ۱۳۹۲ ب۲۱۲۶ع/ BP۹۸
 رده بندی : ۲۹۷/۱۷۹
 کتابشناسی ملی : ۳۳۷۰۰۱۲

چاپ اول : ۱۳۹۳
 تیراژ : ۱۰۰۰ جلد
 قیمت : ۲۰۰،۰۰۰ ریال
 پخش : تهران - صندوق پستی ۳۷۳-۱۷۱۵
 تلفن : ۵۵۹۳۶۴۶۹-۰۲۱
 وب سایت : www.infinitt.ir ارتباط با مؤلفین bedat@infinitt.ir

© کلیه حقوق برای مؤلفین محفوظ است و تکثیر یا چاپ تمام یا قسمتی از این اثر به هر شکل ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ

حمد و سپاس خدای را که بشریت را از کلام نورانی و هدایت‌گرش بهره‌مند فرمود، کلامی که از هر اعوجاج و شعر و افسانه‌سرایی پیراسته بود و درحالی‌که آیاتش بی‌هیچ اختلاف، یکدیگر را تصدیق می‌کردند، بر زبان امیری امین و راست‌گو جاری نمود.

بروردگارا! تو را می‌ستایم که منکران قرآن را به مبارزه طلبیدی تا ساعران و سخنوران عرب جاهلی به عجز خود در برابر اعجاز جاودانه‌ات اعتراف کنند. بدین سبب خاطر شیفتگان کلامت را از هرگونه گمان دستبرد و خجسته سوده ساختی و همگان را به تدبیر و تفکر در آن فراخواندی تا با سپاس رهنمودهای رسول رحمة للعالمین و خاندان مطهرش، راه عبودیت را بی‌پند با گام‌هایی استوار در مسیر سعادت پیش روند.

بارالها! از تو سپاسگزاریم که توفیق نگارش رساله‌ای در شناخت بدعت‌های ادبی و بیان تأثیر آن در تفسیر قرآن را به ما ارزانی داشتی.

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

تَعَالَى عَمَّ يُدْعَوْنَ :

آئینہا کہ دوستِ شاہِ فرضِ رسالت است

و سب سے پہلے آئینہ نجات ...

پہلے آئینہا کہ دوستِ شاہِ فرضِ رسالت است

و سب سے پہلے آئینہ نجات ...

پہلے آئینہا کہ دوستِ شاہِ فرضِ رسالت است

و سب سے پہلے آئینہ نجات ...

و بہ پیشگاہِ سلالہ پاک حضرت خاتم النبیین و پیرِ عالمین حضرت محمد مصطفیٰ (ص)

حضرت ولی عہد (ع)

پہلے آئینہ ظہورِ حضرت مسیح

من لہ یسکر المخلوق لہ یسکر الخالق

در این مجال از استاد ارجمند حضرت حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای دوست محمدی به موجب راهنمایی‌های ارزشمند و همچنین استاد گرانقدر حضرت حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای شعبانی به دلایل مشاوره‌های مجدانه و استاد فرزانه حضرت حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای خلعتبری به جهت داوری موشکافانه ایشان مراتب تقدیر و تشکر عمل آورده و از همراهی و مساعدت بی‌شائبه‌ی سرکارخانم میر ماسنی مدیریت محترم مؤسسه آموزش عالی حوزوی حضرت عبدالعظیم و مدیر اساتید و دوستان معزز و تشویق و حمایت والدین گرامی و تحمل زحمات فرزندان دلبندمان تشکر و قدردانی می‌نماییم.

فهرست :

چکیده :	۶
مقدمه	۷
بخش ۱: کلیات	۹
۱-۱ پیش گفتار	۱۰
۱-۱-۱ بیان مسئله	۱۰
۱-۱-۲ انتخاب موضوع و اهمیت و فایده آن	۱۱
تاریخچه شیوه پژوهش	۱۳
سؤال اصلی پژوهش	۱۴
سؤال‌های فرعی	۱۴
۱-۱-۲ پیش فرض‌های پژوهش	۱۵
فرضیه‌های پژوهش	۱۶
روش پژوهش	۱۶
اهداف	۱۶
۱-۲ تاریخچه ادبیات عرب	۱۸
۱-۲-۱ اقوام عرب	۱۸
۱-۲-۲ تاریخ و موقعیت جغرافیایی	۲۰
۱-۲-۳ زبان و خط عربی	۲۲
اصل و پیدایش	۲۲
تطور زبان مُصری	۲۳
خط عربی	۲۶
۱-۲-۴ شعر جاهلی	۲۹
بخش ۲: مفهوم شناسی و پیش درآمد	۳۳
۲-۱ قرآن و برخی ویژگی‌های آن	۳۴

۳۴	۲-۱-۱ معانی لغوی و اصطلاحی
۳۴	معنای قرآن
۴۰	۲-۱-۲ لسان القرآن
۴۸	۲-۱-۳ تحدی و دعوت به هم آوردی
۴۸	تهمت شعر سرایی
۵۴	هم آورد طلبی
۵۹	داوم تحدی
۶۱	۲-۱-۴ یف ناپذیری
۶۱	معنی لغوی تحریف
۶۳	تحریف از اصطلاح و اقسام آن
۶۳	«تحریف» در الفاظ
۶۴	«تحریف» در معانی
۶۴	«تحریف» به زیادت:
۶۴	تحریف به نقصان:
۶۵	تحریف موضوعی:
۶۶	گردآوری و تألیف قرآن
۶۷	اختلاف مصحف‌ها
۶۸	موضع اصحاب درباره گردآوری قرآن در زمان عثمان
۷۲	ناسخ و منسوخ
۷۸	۲-۲ تفسیر
۷۸	۲-۲-۱ معانی تفسیر
۷۹	تأویل
۸۰	تأویل در قرآن
۸۲	محکم و متشابه
۸۵	۲-۲-۲ سیره پیامبر ﷺ
۸۸	راسخون در علم

۹۱	۲-۲-۳ روش صحابه
۹۳	منع نقل حدیث از پیامبر ﷺ
۹۹	توصیه به استشهاده از اشعار جاهلی
۱۰۲	اسرائیلیات
۱۰۵	روش حضرت علی ؓ
۱۱۰	۲- علوم ادبی
۱۱۰	مفهوم ادب
۱۱۱	۲-۱ علل و زمینه پیدایش علوم ادبی
۱۱۵	۲-۳-۲ راجع علوم ادبی
۱۱۵	علم صرف
۱۱۷	علم نحو
۱۱۸	علم لغت
۱۱۹	علم بلاغت
۱۲۱	گردآوری و جعل اشعار جاهلی
۱۲۶	۲-۴ بدعت
۱۲۶	۲-۴-۱ معنای لغوی و اصطلاحی
۱۲۷	بدعت از منظر روایات
۱۲۹	۲-۴-۲ تعریف بدعت ادبی
۱۳۲	۲-۴-۳ علل و انگیزه بروز بدعت‌های ادبی
۱۳۵	بخش ۳: بدعت‌های ادبی و نمونه‌های آن
۱۳۶	۳-۱ بدعت ادبی در صرف و نحو
۱۳۸	۳-۱-۱ مفارقت معنایی لغات هم خانواده
۱۴۷	۳-۱-۲ کاربرد غیرمتعارف حروف
۱۵۰	معانی حروف

۱۵۵	۳-۱-۳ اضافه در آیه به بهانه مقدرات
۱۵۷	رجحان نظر اهل لغت بر روش قرآن
۱۶۰	خطا در فهم جمله وصفی و اضافه کردن «لا»
۱۶۵	عطف به بعید
۱۶۶	دلیل اول
۱۶۸	دلیل دوم
۱۶۸	دلیل سوم
۱۶۹	دلیل چهارم
۱۷۱	۳-۱-۴ حدیث روایت از آیات
۱۷۲	زائد بر حدیث عرف
۱۷۸	زائد بودن حدیث
۱۸۳	۳-۲ بدعت ادبی در علم بلاغی
۱۸۵	۳-۲-۱ اقتضای حال و وقت
۱۹۰	ایجاز
۱۹۵	۳-۲-۲ غفلت از سیاق آیات
۲۰۳	۳-۳ بدعت ادبی در علم لغت
۲۰۵	۳-۳-۱ معانی لغات
۲۰۶	استدلال علمای لغت به قرآن و تبیین معانی الفاظ آن
۲۰۸	بحث در معنای ناظره
۲۱۴	۳-۳-۲ واژگان دخیل
۲۲۵	بخش ۴ : تأثیر بدعت‌های ادبی
۲۲۷	۴-۱ ترجمه و تأثیر بدعت‌های ادبی در آن
۲۲۷	۴-۱-۱ تعریف و واژه‌شناسی ترجمه
۲۳۲	۴-۱-۲ نمونه‌های تأثیر بدعت ادبی در ترجمه

۴-۲	تفسیر و ریشه ادبی اختلاف آراء تفسیری	۲۳۷
۴-۲-۱	علل اختلاف در تفسیر قرآن	۲۳۷
۴-۲-۲	قرآن و اعتبار قواعد ادبی	۲۴۲
۴-۲-۳	نمونه‌های تأثیر بدعت‌های ادبی در بروز اختلاف تفاسیر	۲۴۴
۲۴۴	غفلت از سیاق کلام در آیه‌ی «لَنْ تَرَانِی»	۲۴۴
۲۴۶	خطا در معنای لغت «ناظِرَةٌ»	۲۴۶
۲۴۸	استدلال مفهومی غیرمتعارف برای «إِلَی» در «إِلَی المَرَاقِی»	۲۴۸
۲۴۹	زائد دانستن «باء» در «بِرُؤُوسِکُمْ»	۲۴۹
۲۵۰	عطف به «بَعْدَ» در «رَجُلًاکُمْ» به «فَاغْسِلُوا»	۲۵۰
۴-۳	کلام و سبب اختلاف تفاسیر در بروز شبهات اعتقادی	۲۵۲
۴-۳-۱	تعریف علم کلام	۲۵۲
۴-۳-۲	فرقه‌ی معتزله	۲۵۵
۴-۳-۳	فرقه‌ی اشاعره	۲۵۷
۴-۴	فقه و تأثیر خطاهای تفسیری و تعارض فتاوا	۲۶۱
۴-۴-۱	تعریف فقه	۲۶۱
۴-۴-۲	تعارض فتاوا در کیفیت وضو	۲۶۴
۴-۵	نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهاد	۲۶۷
۴-۵-۱	انحراف و پیامدهای آن	۲۶۷
۴-۵-۲	راه‌کارهای حل اختلاف	۲۷۰
	منابع	۲۷۳

چکیده:

نژاد عرب متشکل از اقوامی متعدد از دیرباز در جزیره العرب می‌زیست و به لهجه‌های مختلف زبان عربی که ریشه‌ی سامی داشت تکلم می‌کرد، زبان عربی به‌مرور و در اثر تحولات اجتماعی دچار تغییرات فراوانی شد و در عین نداشتن خط و نوشته، از ظرفیت‌های قابل توجهی برخوردار گردید و اسباب ظهور سخنوران و شعرای حیره‌دستی را در میان قبایل عرب دوران جاهلیت، فراهم نمود؛ با آمدن دین اسلام و رسول قرآن به زبان عربی مبین، خداوند با کلامی متعالی، تکذیب کنندگان را به میدان تنبلی طلبید و عجز و افول شعر و شاعر را به اعجازی عاری از اعوجاج، نمایان ساخت تا هر دامن جاهلیت را از تهمت شعرسرایی بپیراید، هم مصونیت کلامش را از تحریف و دستبرد به اثبات رساند؛ اما پس از رحلت رسول اکرم صلی الله علیه و آله برخی از صحابه که جامعه اسلامی را از کتابت حادث روشنگر آن حضرت محروم ساخته بودند، برای پاسخ‌گویی به سؤالات مسلمین (که از عرب و عجم) پیرامون تفسیر آیات به فرهنگ شفاهی (و در مواردی مجعول) اشعار جاهلی تمسک جستند؛ در مقابل علی علیه السلام با تکیه بر تعالیم نبوی، قرآن را مستغنی از هر گونه استعاره و تشبیه جزء آن را مصدق و مفسر خود معرفی فرمود و هم‌زمان با دفع شبهات، همین قواعد ادبی را برای جلوگیری از بروز خطا در قرائت و فهم قرآن صادر نمود. بدین‌ترتیب ادبیات عرب مراحل پیدایش و توسعه خود را با هدف شناخت کلام وحی و احکام الهی طی کرد؛ لکن عده‌ای در طول تاریخ کوشیدند با ابداع قواعدی مغایر با اسلوب رایج در قرآن، شبهاتی نزدیک به مراد خود را از برخی آیات استخراج نمایند و به واسطه‌ی آن در اختلافات و فقه‌ای موضع خود را تقویت کنند؛ این نوشتار به اختصار نمونه‌هایی از این بدعت‌های ادبی را بیان می‌کند و با استناد به آیات قرآن، نادرست بودن قواعد ابداعی را تشریح و تمیز می‌دهد. صحیح استخراج ضوابط را ارائه می‌نماید و در پایان ضمن تجزیه و تحلیل علل و اثرات شبهات اعتقادی و تعارض فتاوا و در نتیجه پیامدهای انحرافات ناشی از آن، پیشنهادهایی را با هدف تقریب بین مذاهب اسلامی حول محور قرآن و با استعانت از رهنمودهای اهل بیت علیهم السلام مطرح می‌نماید.

کلیدواژه: قرآن، تفسیر، علوم ادبی، بدعت ادبی

مقدمه :

امروزه مسلمانان از فرق و مذاهب متعدد و گوناگونی پیروی می‌کنند که تفاوت‌های فراوانی در زمینه‌ی مبانی اعتقادی و شیوه‌ی انجام فرایض با یکدیگر دارند و غالباً ریشه‌ی این اختلافات در نحوه‌ی برداشت و نگرش زعمای هر یک از فرق درباره‌ی آیات قرآن مجید و سنت پیامبر گرامی اسلام است.

ممکن است اختلاف‌نظر پیرامون سنت نبوی، به دلیل فراوانی احادیث جعلی و حدیثی توجیه‌پذیر باشد، اما شک نیست که قرآن به دلایل مختلفی از تحریف و دشمنی در امان مانده است؛ پس مسلمین را چه می‌شود که علی‌رغم در اختیار داشتن چنین سند نفی و اصیلی، از انبوه تعارضات فکری و اختلافات در احکام عملی، در طریقه تاج‌نچ برده‌اند؟ و در اثر بالا گرفتن مشاجرات مذهبی صدمات و ضربه‌های فراوانی پیکره‌ی امت اسلامی وارد آمده است؟

تلاش در جهت نیل به پاسخ سؤال فوق، نویسندگان این رساله را بر آن داشت تا مطالعات گسترده‌ای را در باب علل اختلاف تفاسیر به عمل آورد و یکی از عوامل قابل توجه در بروز اختلاف مذکور را در بدعت‌های ادبی بیابد، نوآوری‌هایی که متفاوت از قواعد ادبی حاکم بر آیات قرآن بودند و موجب حصول برداشت‌های نامأنوسی از کلام وحی می‌شد.

بر این اساس کوشش فراوانی در شناسایی، جمع‌آوری و تدوین نمونه‌های متنوعی از ابداع‌های ادبی موجود در تفاسیر مختلف به عمل آمد و با تدقیق و تحقیق مضاعف در کشف اسلوب ادبی آیات مورد بحث، استدلال‌های تبیینی علل ضعف و انحراف ابداعات مزبور تدوین شد.

ناگفته نماند مطالب تهیه شده در این باب از حجمی فراتر از کنجایش رساله‌ی پیش رو برخوردار بودند که به دلیل رعایت ضوابط شیوه‌ی نگارش پایان‌نامه، ناچار به چشم‌پوشی از دو، سوم آن و بیان اختصاری موضوعات در چارچوب اعلام شده، گردید.